

Afrika nőpolitikusai

- számok, és ami mögöttük van -

Takács Izolda

„a férfiak rontják meg a nőket (...), mert a férfi alkot képet a nőről és a nő e kép szerint alakul”

Nietzsche

„...Valamiféle új nőképzésről beszélnek. Üres szó az egész: a nők képzése pontosan olyan, amilyennek a nőkről alkotott, valóban meglevő, nem szünetelt, hanem igazi, általános felfogás szerint lennie kell.

S a nőképzés mindig annak fog megfelelni, ahogy a férfi nézi a nőt A gimnáziumok és a tanfolyamok ezen nem változtathatnak. Ezen csak az változtat, ha a férfi másképp nézi a nőt, s a nő is önmagát.”

Tolsztoj: Kreutzer-szonáta

Ha figyelmünket Afrika országainak nemzeti parlamentjei felé irányítjuk és csak a női politikusok számát vesszük górcső alá, olybá tűnhet, hogy egyes országokban a nemi esélyegyenlőség megvalósulása a politika területén egyáltalán nem lehetetlen. Jelenleg ugyanis egy kelet-afrikai ország, Ruanda parlamentjében foglal helyet a világon a legtöbb női politikus, a képviselők 49%-a nő¹, ezen felül, 2004-ben Mozambikban női miniszterelnököt választottak Luisa Diogo személyében, nem először Afrika történetében, 2005-ben Libériában pedig Ellen Johnson-Sirleaf a kontinens első női elnökeként lépett a politikai vezetők sorába. Továbbá számos afrikai országban meglepően magas a női képviselők száma, a Szaharától délre fekvő afrikai államokban átlagos arányuk 18,6%, amellyel a kontinens megelőzi a csendes-óceáni térség államait és az arab államokat. Itt megemlíteném, hogy Magyarországon jelenleg a női képviselők aránya a nemzeti parlamentben mindössze 9,1%, ami a világranglistán a 104. helyhez² elég.

Ezen tanulmány célja elsősorban az, hogy feltérképezze a fekete kontinens női politikusainak arányát az egyes országokban. Jelesül, szó lesz a női kvótarendszerről, és arról, hogy a kontinens országaiiban milyen módon, és a kvóta milyen formáját alkalmazzák több női képviselő parlamentbe kerülése érdekében. Ezt követően összegzem, milyen körülmények segítettek, segítik és segíthetik a jövőben is a kvóta sikeres bevezetését, és annak elérését, hogy a mutatók mögött erős, valódi hatalommal rendelkező nők álljanak, vagyis szölk a különböző női és regionális szervezetek jelentőségéről. Végezetül röviden bemutatom néhány jelentős afrikai nőpolitikus munkásságát.

1. táblázat. Nők aránya a parlamentekben

	Egykamarás/ Alsóház	Felsőház	Összesen
Európa a skandináv országokkal	22,0%	19,7%	21,6%
Európa Skandinávia kivételével	20,1%	19,7%	20,0%
Ázsia	18,6%	16,4%	18,4%
Szubszaharai-Afrika	18,3%	20,4%	18,6%
Csendes-Óceánia	13,2%	32,6%	15,3%
Arab államok	9,2%	7,6%	8,8%

Forrás: <http://www.ipu.org/wmn-el/world.htm>

Tények

Időzzünk el egy kicsit Ruandánál! Az „első helyezett” ország többek között az új alkotmányának³ köszönheti a nők magas arányát, mely az alsóházban a 80 helyből 24-et, míg a felsőházban a 20 helyből legalább hatot⁴ biztosít a nőknek. Így 2003 őszétől, Svédországot (45,3%) megelőzve, Ruanda parlamentjében foglal helyet a legtöbb női politikus. A hatalmon lévő Ruandai Hazafias Front (RPF) számos nőt indított a választási listák élén és nevezett ki vezető kormányzati pozíciókba. A legutóbbi választások eredményeként a kormány 26 minisztériumból nyolcat nő vezet.

A magas arány ellenére sem állíthatjuk, hogy az élen járó afrikai államokban megvalósult volna a nemi egyenlősége, és a nők egyenlő szeletet hasítanak ki a hatalom tortájából. Ruandában például szerepeltésük ugyan látványos módon a vezető pozíciókban történik, az esélyük ugyanakkor, hogy teheszenek az országuk jövőjéért, ténylegesen nem sokat javult. Az ország parlamentjének ugyanis korlátozott a befolyása, igaz, ezáltal a megválasztott férfi képviselőknek sincs több hatalma.⁷

Önmagában tehát az, hogy a nők számos afrikai országban „jártékteret” kaptak a politika mezején, még nem jelent valódi poli-

2. táblázat. Nők aránya a parlamentekben, afrikai államok (2010.07.31.)

Sorr.	ország	Alsóház/ Egykamarás				Felsőház			
		Választások	Mandátumok*	Nők	% (N)	Választások	Mandátumok*	Nők	% (N)
1.	Ruanda	2008.09	80	45	56,3%	2003.10	26	9	34,6%
3.	Dél-Afrika	2009.04	400	178	44,5%	2009.04	54	16	29,6%
10.	Mozambik	2009.10	250	98	39,2%	---	---	---	---
11.	Angola	2008.09	220	85	38,6%	---	---	---	---
21.	Burundi	2010.07	106	34	32,1%	2010.07	41	19	46,3%
23.	Uganda	2006.02	324	102	31,5%	---	---	---	---
24.	Tanzánia	2005.12	323	99	30,7%	---	---	---	---
30.	Etiópia	2010.05	547	152	27,8%	2005.10	112	21	18,8%
31.	Tunézia	2009.10	214	59	27,6%	2008.08	112	17	15,2%
35.	Namíbia	2009.11	67	18	26,9%	2004.11	26	7	26,9%
39.	Szudán	2010.04	446	114	25,6%	2010.05	46	5	10,9%
42.	Lesotho	2007.02	120	29	24,2%	2007.03	33	6	18,2%
45.	Seychelles	2007.05	34	8	23,5%	---	---	---	---
48.	Szenegál	2007.06	150	34	22,7%	2007.08	100	40	40%
51.	Mauritania	2006.11	95	21	22,1%	2009.11	56	8	14,3%
52.	Eritrea	1994.02	150	33	22,0%	---	---	---	---
59.	Malawi	2009.05.	192	40	20,8%	---	---	---	---
65.	Mauritius	2010.05.	69	13	18,8%	---	---	---	---
68.	Zöld-foki Köztársaság	2006.01	72	13	18,1%	---	---	---	---
77.	Burkina Faso	2007.05	111	17	15,3%	---	---	---	---
79.	Zimbabwe	2008.03	214	32	15,0%	2008.03	99	24	24,2%
80.	Gabon	2009.01	116	17	14,7%	2009.01	102	18	17,6%
83.	Zambia	2006.09	157	22	14,0%	---	---	---	---
84.	Kamerun	2007.07	180	25	13,9%	---	---	---	---
85.	Dzsiibuti	2008.02	65	9	13,8%	---	---	---	---
86.	Szváziföld	2008.09	66	9	13,6%	2008.10	30	12	40,0%
88.	Sierra Leone	2007.08.	121	16	13,2%	---	---	---	---
89.	Liberia	2005.10	64	8	12,5%	2005.10	30	5	16,7%
95.	Togo	2007.10	81	9	11,1%	---	---	---	---
96.	Benin	2003.03	83	9	10,8%	---	---	---	---
97.	Marokkó	2007.09	325	34	10,5%	2009.10	270	6	2,2%
98.	Mali	2007.07	147	15	10,2%	---	---	---	---
99.	Egyenlítői-Guinea	2008.05	100	10	10,0%	---	---	---	---
99.	Guinea-Bissau	2008.11	100	10	10,0%	---	---	---	---
101.	Kenya	2007.12	224	22	9,8%	---	---	---	---
102.	Közép-Afrikai Köztársaság	2005.03	104	10	9,6%	---	---	---	---
105.	Elefántcsontpart	2000.12	203	18	8,9%	---	---	---	---
109.	Kongói Dem.Köztársaság	2006.07	500	42	8,4%	2007.01	108	5	4,6%
110.	Ghána	2008.12	230	19	8,3%	---	---	---	---
113.	Botswana	2009.10	63	5	7,9%	---	---	---	---
114.	Algéria	2007.05	389	30	7,7%	2009.12	136	7	5,1%
114.	Líbia	2009.03	468	36	7,7%	---	---	---	---
115.	Gambia	2002.01	53	4	7,5%	---	---	---	---
116.	Kongó	2007.06	137	10	7,3%	2008.08	70	9	12,9%
116.	Sao Tóme és Príncipe	2006.03	55	4	7,3%	---	---	---	---
117.	Nigéria	2007.04	358	25	7,0%	2007.04	109	9	8,3%
118.	Szomália	2004.08	539	37	6,9%	---	---	---	---
123.	Csád	2002.04	155	8	5,2%	---	---	---	---
129.	Comore- szigetek	2009.12	33	1	3,0%	---	---	---	---
133.	Egyiptom	2005.11	454	8	1,8%	2007.06	264	18	6,8%

Forrás: <http://www.ipu.org/wmn-el/arc/classif310710.htm>

tikai hatalmat, bár kétségtelen, hogy a magas arány impresszív, önmagában ez is sikerként könyvelhető el. (2. táblázat) Elsősorban az állampolgári támogatás hiányzik ahhoz, hogy a fent említett cél megvalósulhasson, hiszen az erősen patriarchális közösségekben ellentmond a nők egyenjogúsítása a szokásokkal, a szokással. Ez a kérdéskör azonban nagyon komplex, túl inkonzisztens ahhoz, hogy a reflexió tengelyét alkossa egy ilyen rövid lé-

legzetvételező tanulmányban. De érdekes és egyben nagyon fontos ebből a szempontból is vizsgálni a témát, nem lehet megelégedezni ugyanis a kialakult helyzet történelmi, társadalmi és kulturális okairólvalamint a tágran értelmezett hagyományokról, amelyekbe nemcsak a mesemondás vagy az eposzének, hanem a termelési szokások és a mindennapi életet sokban befolyásoló helyi törzsi-főnöki struktúrák is beletartoznak, s amelyek vélhetően még

jó ideig jelentős befolyásoló szerepet játszanak Afrikában⁸. És természetesen afelett sem hunyhadtunk szem, hogy a kontinensen a gazdag városi és a vidéki nők életszínvonalának közötti szakadék egyre csak növekszik.

Afrika ugyanakkor nevezetes arról is, hogy ez a jelentős változás, ami a számokat illeti, igen gyorsan következett be az egyes országokban. Amíg 1988-ban még csak átlag 6% volt a női képviselők parlamenti aránya, addig mára ez a

szám a háromszorosára növekedett. A 1990-es években Ruanda után Mozambik, Namíbia és a Dél-afrikai Köztársaság voltak az első olyan országok ahol a női képviselők aránya megközelítette a „ruandai szintet” ezen a nemes ranglistán.

Ma, szerte a világban, 25 olyan ország van⁹, ahol a női képviselők aránya eléri a legalább 30%-os parlamenti képviseletet, ezek közül hét ország afrikai. Ugyanakkor arról se feledkezzünk meg, hogy a kontinens számos országában ehhez képest jelentősen alacsony az arány, 16 államban nem éri el a 10%-ot sem.¹⁰ (2.táblázat)

Hogyan lehetséges mindez?

A női kvóta Afrikában

Az, hogy ma ennyire magas a szubszaharai térség országaiban a női politikusok aránya és Afrika szinte valamennyi országában helyet foglalnak a parlamentben, a kvótarendszernek köszönhető. A

kvóták nagy részének bevezetésére 1996-ban került sor a legtöbb országban, főként a polgárháborúkon vagy a nemzeti felszabadító harcokon túlesett államokban, ahol az alkotmányi és jogi keretek újrafogalmazása és új törvények alkotása biztosított jelentős politikai lehetőségeket a nők számára. Ide sorolható Eritrea, Mozambik, Namíbia, Ruanda, Szomália, a Dél-afrikai Köztársaság és Uganda.

A női kvótarendszer célja, hogy elősegítse a nők politikai szerepvállalását, továbbá, hogy elérje a nemek egyenlő arányú részvételét a politikában úgy, hogy a betöltendő mandátumok bizonyos részét a nők számára tartják fenn. Ezek szerint a kvóta a tartós és szisztematikus egyenlőtlenség kiküszöbölésének átmeneti eszköze lehet azon az alapon, hogy az egyenlőtlenséget tartalmi szempontból orvosolják, de végső célkitűzése az, hogy biztosítsa, a nők ne csak jelképes szerepet játssza-

nak a politikai életben, hanem valódi döntéshozókká váljanak.

Alkalmazásuk szükségességét illetően nincs konszenzus¹¹, a legmarkánsabb ellenérvek általában alkotmányjogi aspektusból érik a kvótákat, ezen felül a szisztéma központi eleme a hitelesség kérdése, hiszen a minimum szint meghatározásával a kvóta végül is statisztikai és kvantitatív elveket érvényesít a kvalitatív, teljesítményalapú tényezőkkel szemben. Világviszonylatban mégis jelenleg 98 ország alkalmazza a női kvóta valamely típusát a politikában.¹²

Drude Dahlerup a kvóta két önálló dimenziója szerint végzi el az osztályozást: ki dönt a kvótáról, és az melyik szelekciós szakaszban jelenik meg? Az előbbi dimenzió a kvóta kötelező vagy nem kötelező jellegével függ össze: amennyiben alkotmányos vagy törvényi szabályozáson alapul, az természetesen kötelező érvényű minden politikai szervezetre (adott esetben

3. táblázat. Azon afrikai országok listája, amelyek alkalmaznak valamilyen típusú női kvótát (2010.05.10.)

	Pártkvóta(van-e)	Parlament típusa	Választási törvényi kvóta	Alkotmányos kvóta			Kvóta típusa a szabályozás szintje alapján	
			Egykamarás parlament/Alsóház	Felsőház	Egykamarás parlament/Alsóház	Felsőház	Egykamarás parlament/Alsóház	Felsőház
Algéria	Van	kétkamarás	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs törvényben	
Angola	Nincs	kétkamarás	Van	Nincs	Nincs		Törvényes jelölt kvóta	
Botswana	Van	egykamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nem törvényben	
Burkina Faso	Nincs	egykamarás	Van	Nincs	Nincs		Törvényes jelölt kvóta	
Burundi	Nincs	kétkamarás	Van	Nincs	Van	Van	Fenntartott helyek	Fenntartott helyek
Kamerun	Van	egykamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Niem törvényben	
Dél- Afrika	Van	kétkamarás	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs törvényben	-
Dzsibuti	Nincs	egykamarás	Van	Nincs	Nincs		Fenntartott helyek	
Egyiptom	Nincs	kétkamarás	Van	Nincs	Nincs		Fenntartott helyek	
Egyenlítői Guinea	Nincs	egykamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nincs törvényben	
Elefántcsontpart	Van	egykamarás	Ninc	Nincs	Nincs		Nincs törvényben	
Eritrea	Nincs	egykamarás	Van	Nincs	Nincs		Fenntartott helyek	
Etiópia	Nincs	kétkamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nincs törvényben	
Kenya	Van	egykamarás	Nincs	Nincs	Van		Fenntartott helyek	
Lesotho	Nincs	kétkamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nincs törvényben	
Libéria	Nincs	kétkamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nincs törvényben	Nincs törvényben
Mali	Van	egykamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nincs törvényben	
Mauritania	Nincs	egykamarás	Van	Van	Nincs		Törvényes jelölt kvóta	Törvényes jelölt kvóta
Marokkó	Van	egykamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nincs törvényben	
Mozambik	Van	egykamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nincs törvényben	
Namibia	Nincs	kétkamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nincs törvényben	
Niger	Van	egykamarás	Van	Nincs	Nincs		Fenntartott helyek	
Ruanda	Van	kétkamarás	Nincs	Nincs	Van	Van	Fenntartott helyek	Fenntartott helyek
Szenegal	Nincs	kétkamarás	Nincs	Nincs	Nincs	Van	Nincs törvényben	Fenntartott helyek
Sierra-Leone	Nincs	egykamarás	Nincs	Nincs	Van		Nincs törvényben	
Szomália	Nincs	egykamarás	Nincs	Nincs	Van		Fenntartott helyek	
Szudán	Nincs	kétkamarás	Van	Nincs	Nincs		Fenntartott helyek	
Tanzánia	Nincs	egykamarás	Van	Nincs	Van		Fenntartott helyek	
Tunézia	van	kétkamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nincs törvényben	
Uganda	nincs	egykamarás	Van	Nincs	Van		Fenntartott helyek	
Zimbabwe	van	kétkamarás	Nincs	Nincs	Nincs		Nem törvényi kvóta	

pártra), viszont ha belső pártszabályzat dönt róla, akkor maximum az adott pártban van kötelező érvénye, de ott sem feltétlenül, és jogi úton nem érvényesíthető.¹³ Amikor alkalmazásra kerül a sor, nincs nagy különbség az alkotmányos és a törvényi szabályozáson alapuló kvóták között, még akkor sem, ha az alkotmányos kvótát nehezebb módosítani.

Alapvetően tehát a női kvóta három különböző típusa használatos a politikában:

I. alkotmányos kvóta, II. törvényi kvóta III. politikai pártkvóták (önkéntes, a párt belső szabályzata által meghatározott). Ezen belül a szabályozás szintje alapján is megkülönböztethetjük őket, vagyis aszerint, hogy a jelentkezők vagy a jelöltek körére vagy pedig magának a törvényhozó testületnek az összetételére vonatkoznak, így lehetnek törvényes jelölt kvóták és fenntartott helyek (reserved seats)¹⁴

Ahogy a táblázatból is kitűnik, alkotmányában rögzítette a női kvótát Tanzánia, Kenya, Szomália, Burundi, Ruanda és Uganda, emellett választási törvényi kvóta működik Burundiban, Kenyában, Marokkóban, Szudánban, Tanzániában és Ugandában (illetve működött korábban Egyiptomban is), míg Namíbiában és Lesothóban csak helyi szinten alkalmaznak női kvótákat. Több országban pedig csak a pártok belső szabályzata tartalmazza a női kvótára vonatkozó szabályokat.¹⁵ Ruandában viszont három fronton is deklarálták a női kvótát: alkotmányban rögzítve, törvényileg szabályozva, és a pártok alapdokumentumaiban.

Afrika déli országaiban gyakoribb a pártkvóta.¹⁶ Ebben az esetben tehát, ahogy már említettem a politikai pártok saját maguk döntenek arról, bevezetnek-e női kvótát, vagy sem. Összesen mintegy 19 afrikai országban alkalmaznak politi-

kai pártkvótát, a legtöbb párt átlagosan 25-30%-os önkéntes kvótával bír, a nők nem kevesebb, mint 30-40%-a így jutott parlamenti mandátumhoz Afrikában. Ilyen országok közé sorolható a Dél-afrikai Köztársaság, Namíbia és Mozambik, itt kivétel nélkül magas a nők parlamenti aránya (39,2%; 26,9%; 37%). A legmagasabb önkéntes kvóta 50%, amelyet a Congress of Democrats (CoD) és a South West Africa People's Organization (SWAPO) alkalmaz Namíbiában, valamint a Movement for Progress Party (MOP) Sierra Leonében. De meg kell említeni azt is, hogy Zimbabwében és Botswanában a pártkvóták ellenére is alacsony a női képviselők aránya, ugyanis a nevezett országokban nem töltik be a párt által előírt 'női' helyeket (19,6% és 7,9%). Általában a baloldali politikai pártok vezetik be elsők között a pártkvótát, majd lassan a pártrendszer össze pártja átvesszi annak alkalmazását. (Magyarországon az MSZP alkalmaz 20%-os női kvótát. 2007-ben az SZDSZ próbált foganatosítani egy 50%-os női kvótát, mely minden pártlistára érvényes lett volna, a tervet azonban nem sikerült véghezvinni)¹⁷

A kvóta sikerességének egyetemes kulcsa azonban a választási rendszerek típusa. Bizonyos választási rendszerek előnyösebbek a női és más kisebbségekhez tartozó csoportok képviseletének megvalósítására. Azokban az országokban, ahol listás arányos választás rendszer van, könnyebb kivitelezni a kvótát, mint azokban, amelyek többségi választási rendszerrel rendelkeznek.

A sikeres megvalósulást segítő tényezők:

1. Kvóták a többségi és a vegyes választási rendszerekben

Többségi választási rendszer van Botswanában, Kame-

runban, Csádban, Elefántcsontparton, Gabonban, Ghánában, Gambiában, Etiópiában, Kenyában, Libériában, Malawiban, Maliban, Mozambikon, Nigériában, Szudánban, Szváziföldön, a Kongói Köztársaságban, Tanzániában, Ugandában és Zimbabwében.

A nők aránya a parlamentben abban a több mint 20 országban, amely többségi választási rendszert alkalmaz átlagosan 15,5%, míg abban a 12 afrikai államban, ahol listás arányos (PR) a választási rendszer, átlagosan 27,4%. A vegyes választási rendszerrel rendelkező országokban 13%-nál is alacsonyabb a női képviselők aránya.¹⁸

Az arányos választási rendszerrel tehát 12 afrikai ország rendelkezik, mely rendszer egyszerűvé teszi a politikai pártoknak, hogy kvótát, kiváltképp pártkvótát vezessenek be. Azonban a kutatók egyetértenek abban, hogy a nemek közötti esélyegyenlőség megvalósulása a politikában akkor a legsikeresebb, ha a törvényi kvótát alkalmazzák arányos választási rendszerekben. Namíbiában, helyi önkormányzati szinten például kombinálták a törvényi kvótát, az önkéntes pártkvótát és a listás arányos képviseleti rendszert, ami azt eredményezte, hogy a helyi döntéshozatalban 43,8% nő képviselteti magát.

Bár a kvóta önmagában nem teremt egyenlőséget, nem visz közelebb az igazságosan működő rendszerhez, csak akkor, ha sok egyéb tényezővel is párosul, mégis jelentős számú női politikust segít parlamenti helyhez.

2. A különböző szervezetek jelentősége

Miközben a választási rendszereken és a politikai intézményeken van a hangsúly, nem szabad elfeledkezni a női mozgalmak jelentőségéről sem. A magas arány a kvótának köszönhető, Afrikában

Gambiai nők

pedig a kvóták elfogadása szorosan kötődik a nőmozgalmakhoz, illetve egyéb szervezetekhez. Ilyen regionális intézmények például az Afrikai Unió és a SADC, a Dél-afrikai Fejlesztési Közösség (Southern African Development Community¹⁹). A SADC által elfogadott Declaration Gender and Development²⁰ például tartalmazta azt a kikötést, hogy a tagállamoknak el kell érniük 2005-ig bezáróan a 30%-os női képviselőket. Ezen túlmenően a kontinens több parlamenti közgyűlésében (beleértve az Afrikai Uniót, az EALA-t /*East African Legislative Assembly*/, az ECOWAS-t, a Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közösségét) is elfogadták azon rendelkezést amely legalább egy-harmados női képviselőt ír elő a tagállamok számára. Nem célom, hogy felsoroljam az összes szervezetet, női mozgalmat és szerveződést, csupán ezek kulcsfontosságú szerepét szeretném hangsúlyozni.

Önmagukban természetesen a nőmozgalmak sem rendelkeznek homogén entitással (különböző vallási, etnikai csoportok), az elmúlt időszakban mégis megpróbálnak közös erővel fellépni azért, hogy egyre több nő juthasson parlamenti mandátumhoz. Emellett sok az olyan női szervezet is, amely női jelöltet támogat adománygyűjtő szervezetek és hálózatok létrehozásán keresztül, valamint tréningek és képzésfejlesztő képzéseken keresztül, továbbá nyomatást gyakorol a pár-

tokra, hogy több női jelöltet indítsanak a választásokon. Dél-Afrikában például az 1990-es években az Afrikai Nemzeti Kongresszus (ANC) Női Ligája kampányában azt szorgalmazta, hogy a szervezet fogadjon el egy belső kvótát, amely biztosítja a nők részvételét a választásokon.

Azonban a női szervezetek támogatása csak úgy vezet eredményre, ha az kiegészül a pártvezetés politikai akaratával is. Olyan országokban, mint Dzsibuti, Kenya, Mauritius és Nigéria nem sikerült elérni a nők parlamenti arányának jelentős növekedését annak ellenére sem, hogy a különböző nőszervezetek nyomást gyakoroltak a vezetésre.

Afrikában is, ahogy szerte a világon, a legtöbb eredményt a nemzetközi nőmozgalmak és nemzetközi szervezetek érték el. A nemek közötti egyenlőség, mint koncepció és stratégia, globális szinten az 1995-os pekingi Nők Negyedik Világkonferenciája végén elfogadott Cselekvési Tervben (Platform for Action) jelent meg. A terv a nemek közötti egyenlőségértékesítés politikájának előmozdítását sürgeti, különös tekintettel Afrikára és Latin-Amerikára és 12 kritikai terület fejlesztését tűzte ki célul. Az 1995-2000 közötti időszakban a szegénység, a média, az oktatás-képzés, a gazdaság, a döntéshozatal, a környezet, az erőszak, az emberi jogok, az egészségügy, a HIV/AIDS elleni küz-

delem és a nők hatalmon belül betöltött szerepei kerültek előtérbe. A 2000-2005-ös időszak prioritásai közé a szegénység, a nők és a globalizáció, a környezeti menedzsment, a média és az információs technológiák, a Platform és a CEDAW (a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló ENSZ-egyezmény) kapcsolata, valamint a fegyveres konfliktusok témaköre tartozott. Ezen Terv nyomán az afrikai országok ratifikálták a pekingi kötelezettséget a nemek közötti egyenlőség érvényesítésére.

Befejezés

Az ENSZ képviselői, a nyugati és feminista szervezetek is ünneplik a mérföldkövet, melyet a nők parlamenti többségbe kerülése jelent Ruandában, és azt állítják, hogy ez a felvilágosult hozzáállás eredménye. Mindez pedig elkendőzi, hogy ezeknek az afrikai nőknek a szerepe valójában nagyon korlátozott, a kormány pedig csak igen felszínesen elkötelezett a demokratikus kormányzás mellett, amelynek oka a társadalmi normákban keresendő. Ebben a dolgozatban, ahogy azt fentebb említettem, arra korlátoztam magam, hogy a számok köré összpontosítsam az elemzést, de a változás elősegítéséhez az afrikai kontinensen kialakult helyzet gyökerét kell megvizsgálni, megérteni. Vagyis az adatokon felül a történelmi kulturális tényezőkkel kell operálni, nem térhetünk ki annak a kérdésnek a feltevésétől, vajon milyen szerepe van a múltnak és a hagyományoknak a gazdasági-társadalmi felemelkedés és az egyenjogúság lehetőségeinek latolgatásakor. Vajon jelenleg az afrikai társadalomban milyen problémák és nézetek fogalmazódhatnak meg egyáltalán? Vajon akarnak-e az afrikai nők a ha-

talom birtokosai lenni, vagy akar-nak-e egyenjogúságot úgy, ahogy azt mi európaiak gondoljuk?

Mielőtt azonban egyenjogú-ságról kezdenénk el beszélni, nem árt, ha előtte a társadalom alapvető női szerepeit vesszük górcső alá, a kialakult viszonyok okait keressük, majd a lehetséges és sür-gető változásokat ennek fényében próbáljuk megvalósítani (Például, hogy min kell változtatni ahhoz, hogy a nők ellen elkövetett sérelmek, az erőszak megszűnjenek).

Tapasztalatom szerint, sok esetben a tudományosság álcája mögött ott van a tájékozatlanság, valamint más nép kultúrájától való elhatárolódás vagy rokonszenv, megvetés vagy együtt-érzés, a klisék, és egy-egy tévhit által vezetett hamis következtetések igaznak elfogadott állítá-sai. Egy elemzésnek nem csak az egyetemes értékű formális struk-túrák mentén kell vizsgálnia, hanem az események történel-mi vizsgálatát kell szem előtt tar-tania, amelyek önmagunk létrehozásához vezettek. Vagyis nem minden ismeret vagy minden le-hetséges morális cselekedet egye-temes struktúráit próbáljuk azo-nosítani, hanem megkísérél-jük azon diszkurzív esetek történelmi eseményként való keze-lését, amelyek kifejezik azt, amit ők mondanak és gondolnak ma-gukról.²¹ Ezt kell mindig szem előtt tartani, hogy ne vonjunk el olyan következtetéseket, melyek az európai logika mátrixán szemlélve tekinthetők csupán igaznak. A klisék és a feminiz-mus, valamint európai gondola-tiságunk keretrendszerén keresz-tül tett megállapítások ugyan-is sok félreértelmezésnek adhat-nak teret. Azokat a sajátos átalakulásokat kell vizsgálni, amelyek lehetségesnek bizonyultak és bi-zonyulhatnak adott területeken, és amelyek lét- és gondolkozás-módjukat, a hatalomhoz és a ne-

mekhez való viszonyukat szem előtt tartva a történelmi elem-zés és a gyakorlati attitűd kap-colatában egyáltalán létrejöhet-nek. ”Értenünk és kezelniük kell ezeket. S amikor ma, már nem a korai gyarmatosítás mód-szereivel, hanem mai gondolko-dásunk és gyakorlatunk jegyében szeretnénk a civilizatórikus, illetve modernizációs folyama-tok megindítását elősegíteni az afrikai országokban, akkor ezek-ben a bonyolult és kényes helye-zetekben is meg kell találnunk a megoldás kulcsát – természetesen a helybéli felvilágosult ré-tegek közreműködésével. Nap-jainkban kísérletek történnek arra, hogy európai népek eseté-ben szembenézzenek azzal, vajon a hagyományok, illetve a hagyománnyok szabta mentalitásmin-ták, gondolkodási típusok meny-nyiben befolyásolják valamely emberi közösség, etnikai csoport vagy nép készítségét a fejlődésre, az előre haladásra.”²² Mindezeket szem előtt tartva mondhatjuk el, hogy az esélyegyenlőség nem fog megvalósulni az afrikai államok-ban, főleg nem abban a formá-ban, ahogy Európából azt elkép-zeljük. „Tapasztalatból tudjuk, hogy a jelenkori valóság rendsze-réből való menekülési kísérletek, amelyek egy másik társadalom, egy másik gondolkozásmód, egy másik világ víziójának általános programját akarták létrehozni, csak a legvesélyesebb hagyomá-nyok visszatéréséhez vezettek.”²³

Irodalom:

- Ballington, Julie (2004) (ed.): Implementation of Quotas: African Experiences Forrás: http://www.quotaproject.org/publications/Quotas_Africa.pdf
- Biernaczky Szilárd (2008) : A hagyományok és Afrika ma In: Küllügyi szemle, tél
- Dahlerup, Drude (2006): Women, Quotas and Politics. London, New York: Routledge. (19–21) alapján

Dahlerup, Drude (2009): Expert Opinion: Quotas in African Countries. iKNOW Politics. 2009. <http://www.iknowpolitics.org/en/node/9291>

Lévai Katalin (2009): A nők politikai rep-rezentáltsága In: Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné(szerk.) Szerepváltozások-Jelentés a nők és férfiak helyzetéről-TÁRKI Zrt. – Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 18-19. oldal alapján

Mutume, Gumisai: Women break into African politics- Quota systems allow more women to gain elected office In: Africa Recovery, Vol.18 #1 (April 2004), page 4

Nietzsche, Friedrich: Vidám tudomány Forrás: Szentmihályi Gergely: Numerikus egalita-rizmus? – Gondolatok a pozitív diszkri-minációról In: Kommentár, 2008/3. szám 108. oldal)

Tarrósy István: Befolyásos Nők Klubja - Luísa Diogo, Mozambik miniszterelnöke In: Af-rika Tanulmányok folyóirat, második évfolyam, 2. szám 90-91. oldal alapján

Tarrósy István: Befolyásos Nők Klubja - Luísa Diogo, Mozambik miniszterelnöke In: Af-rika Tanulmányok folyóirat, második évfolyam, 2. szám 90-91. oldal alapján

Tolsztoj, Lev: Kreutzer-szonáta Forrás: <http://mek.oszk.hu/06300/06335/06335.htm>

Internetes források:

- <http://www.iss.co.za/uploads/SADCDECLGENDER.PDF>
- <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif310510.htm>
- <http://www.terra.es/personal2/monolith/00women3.htm>

Afrika női politikusai:

- http://en.wikipedia.org/wiki/Elisabeth_Domitien
- http://en.wikipedia.org/wiki/Mame_Madior_Boye
- http://en.wikipedia.org/wiki/Ivy_Matsepe-Casaburri
- http://en.wikipedia.org/wiki/Maria_do_Carmo_Silveira
- http://en.wikipedia.org/wiki/Sylvie_Kinigi
- http://en.wikipedia.org/wiki/Agathe_Uwilingiyimana
- http://en.wikipedia.org/wiki/Maria_das_Neves
- http://en.wikipedia.org/wiki/C%C3%A9cile_Manorohanta

Női vezetők Afrikában

(A felsorolás nem taxatív, csupán néhányat említ a legfelsőbb vezetők közül.)

Libéria államelnöke **Ellen Johnson-Sirleaf**: Politikai karrierje William Tolbert libériai miniszterelnök kormányában kezdődött pénzügyminiszter-helyettesként, rögtön miután megszerzte a harvardi diplomáját. 1980 áprilisában Samuel Doe katonai puccs keretében átvette a hatalmat, így Ellennek menekülnie kellett. Öt évet élt száműzetésben Kenya fővárosában, Nairobiban,

ezalatt az idő alatt a Citibanknak dolgozott. 1985-ben jelöltette magát a libériai szenátusba, de Doe nem tűrt meg semmilyen ellenléteket. Még a kampány során letartóztatták és eljárást indítottak ellene, tíz év börtönre ítélték, melyből azonban csak rövid időt kellett letöltenie, az első adandó alkalom során Washingtonba távozott. 1997-ben tért vissza újból szülőhazájába, mint a Világbank képviselője, és az akkori államfő Charles Taylor ellenjelöltje (kez-

detben támogatta utóbbit Doe leváltásában, amikor azonban kiderült, hogy Taylor egy még embertelenebb diktatúra kiépítésén fáradozik, ellene fordult). A 2005-ös választásokon ért révébe: a korábbi világhírű labdarúgó George Weah ellenében győzött, és lett az új egységkormány miniszterelnöke. Beiktatásán többek közt ott volt Condoleezza Rice és Laura Bush is. A törvényhozásban jelenleg is komoly problémákkal kell megküzdenie, mivel

Luísa Diogo

Taylor hívei közül sokan még ma is fontos pozíciókat viselnek. Célja a korrupció csökkentése és a nők bevonása a politikába. Utóbbi azonban az alapvetően patriarchális vidéki közösségek ellen-szenvét váltja ki.²⁴

Mozambik ex-miniszterelnöke **Luísa Dias Diogo**. 2004 februárjában került a mozambiki miniszterelnöki székbe, első női kormányfőként a gyarmati uralomtól független délkelet-afrikai ország három évtizedes történetében. Kinevezését követően a TIME a 100 legbefolyásosabb embere közé sorolta, három évvel később pedig a világ 100 legmeghatározóbb nőinek egyikének nevezte a Forbes magazin. Mind-ezen megtisztelő „címek” megszerzéséhez hosszú út és sok munka vezetett, 1999 decemberétől volt a kormány pénzügy- és tervezési minisztere. Női vezetőként Diogo kezdeményezője és lelkes támogatója annak, hogy a konti-

nens egészen váljék ingyenessé a szexuális tanácsadáshoz és a családtervezéshez kötődő egészségügyi szolgáltatás – ezzel kapcsolatban kormányra lépését követően közös akcióra szólította fel valamennyi afrikai ország egészségügyi miniszterét.²⁵ Mandátuma a 2009-es választásokat követően, 2010 elején járt le.

Sylvie Kinigi: Burundi miniszterelnöke 1993 júliusától 1994 februárjáig. Burundiban az első, és máig az egyetlen nő ebben a pozícióban. Amikor Melchior Ndadaye-t megválasztották Burundi elnökének 1993-ban, Kinigi-t nevezte ki miniszterelnökének. Ez annak az igyekezetnek volt a része, hogy egyesítsék Burundi két etnikai csoportját (a hutukat és a tuszikat - Nyadaye hutu, Kinigi pedig tuzsi). A burundi polgárháború alatt is próbálta összetartani a kormányt, gyakorlatilag elnök-helyettes lett. Később, Ntaryamira alatt is meg-

tartotta miniszterelnöki posztját, ám röviddel az elnök kinevezése után a miniszterelnöki posztot Anatole Kanyenkiko kapta meg helyette. Kinigi ezt követően a bank szektorban helyezkedett el, majd az Egyesült Nemzetek Fejlesztési Programjánál (UNDP) dolgozott.

Agathe Uwilingiyimana 1993-tól 1994-es meggyilkolásáig Ruanda ügyvivő miniszterelnöke.²⁶ Ő volt Ruanda első és eddig egyetlen női miniszterelnöke. Uwilingiyimana, az egyik legbefolyásosabb nő a ruandai történelemben. 1992-ben csatlakozott a republikánus és a Demokratikus Mozgalomhoz (MDR), egy ellenzéki párthoz, majd négy hónappal később kinevezték oktatási miniszternek. Mint oktatási miniszter eltörölte az egyetemi, etnikai kvótarendszert, mely határozat ellenségeket szerzett neki a hutu-szélsőséges pártokban.

Mame Madior Boye: Szene-

gál miniszterelnöke, 2001. március 3-tól 2002. november 4-ig. Ő volt az első, és mindezidáig egyetlen nő ezen a poszton Szenegálban. Abdoulaye Wade 2000-es választási győzelme után, áprilisban kinevezte igazságügy miniszternek, majd 2001 márciusában miniszterelnöknek. Boye nem volt tagja egyetlen politikai pártnak sem. 2002 novemberében mentették fel miniszterelnöki pozíciója alól miután nevét összefüggésbe hozták az MV Joola tengeri katasztrófával. Később, 2004-ben Boye-t kinevezték az Afrikai Unió különleges képviselőjének. 2008 szeptemberében a francia bíróság elfogatóparancsot adott ki ellene és még 8 másik személy ellen a Joola-i katasztrófa ügyében. Végül 2009 júniusában, a Párizsi Fellebbviteli Bíróság érvénytelenítette az elfogatóparancsot.

Maria des Neves Ceita Baptista de Sousa: São Tomé és Príncipe első női miniszterelnöke volt 2002. októberétől 2003. júliusáig, amikor is leváltották egy katonai puccs során, Fradique de Menezes elnökkel együtt.²⁷

A MLSTP-PSD (Movement for the Liberation of São Tomé and Príncipe-Social Democratic Party) tagja. Mielőtt miniszterelnök lett volna, köztisztviselőként dolgozott a Pénzügyminisztériumban. Maria des Neves tagja a Council of Women World Leaders (A Világ Női Vezetőinek Tanácsa) nemzetközi hálózatnak, amelynek tagjai volt és regnáló női miniszterek, miniszterelnökök. Menezes elnök 2004 szeptemberében eltanácsolta miniszteri posztjáról.

Mario do Carmo Silveira São Tomé és Príncipe miniszterelnöke 2005 júniusától 2006 áprilisáig. Ő volt a Sao Tomé és Príncipe-i Központi Bank vezetője 1999-től 2005-ig. Miniszterelnökként és pénzügyminisz-

Dr. Ivy Matsepe-Casaburri
<http://www.ctuf.za.org>

terként is szolgált 2005. júniustól 2006. áprilisáig. Silveira, az ország második női miniszterelnöke, a MLSTP-PSD tagja (Movement for the Liberation of São Tomé and Príncipe-Social Democratic Party). Miniszterelnöki posztja a 2006-os választásokkal szűnt meg.

Cécile Manorohanta madagaszkári politikus. A jelenlegi kormányban miniszterelnök-helyettes, előtte 2007 és 2009 között Honvédelmi miniszter volt. Ő volt az első női védelmi miniszter az országban.

Élisabeth Domitién, Közép-Afrikai Köztársaság miniszterelnöke 1975. januárjától, 1976. áprilisáig. Ő az első női miniszterelnök és az első fekete vezető a független államban. Domitién

politikai karrierjét a MEASAN-ben (Movement for the Social Evolution of Black Africa) kezdte, amely az ország egyetlen törvényes pártja volt abban az időben, 1972-ben a párt elnökhelyettese lett. Majd 1975-ben a diktátor Bokassa, új kormányt alakított, és bevezette a miniszterelnöki posztot, amelyre később Domitién nevezte ki. Kapcsolata Bokassa-val megromlott, miután a diktátor napirendre tűzte egy lehetséges monarchia létrehozását melynek élén ő, mint császár uralkodott volna. Amikor Domitién ezt a tervet nyíltan elutasította, azonnal elbocsátotta. 1979-ben letartóztatták, a tárgyalás után megtiltották számára, hogy politikai szerepet vállaljon.

Dr. Ivy Matsepe-Casaburri dél-afrikai politikus volt. Ő volt az ország hírközlési minisztere 1999-től egészen 2009-ben bekövetkezett haláláig. 1993-ban Matsepe-Casaburri-t nevezték ki a Dél-Afrikai Rádiótársaság elnökének. Ő volt az első nő és az első fekete ebben a pozícióban. 1997-ben lemondott és a dél-afrikai Free State provincia elnöke lett. 1999 júniusában nevezték ki hírközlési miniszternek. 2005-ben és 2008-ban rövid ideig elnökhelyettes volt.

Jegyzetek

- ¹ A legutóbbi választásokra 2010. augusztus 9-én került sor.
- ² <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif310710.htm>
- ³ Ruandában új koalíciós kormányzat alakult 2001-ben. 2003. márciusában fogadtak el az új alkotmányt. A dokumentum 9. paragrafusának értelmében a parlamenti helyek harminc százaléka a nőket illeti meg. Forrás: www.quotaproject.org
- ⁴ Mutume 2004:4
- ⁷ A hatalom Paul Kagame elnök és legközelebbi tanácsadói kezében összpontosul. A legutóbbi választások is beigazolták, hogy a három másik jelölt nem jelentett veszélyt az elnök mandátumára.
- ⁸ Bővebben: Biernaczky 2008:17
- ⁹ <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif310710.htm>
- ¹⁰ Ballington 2004.
- ¹¹ A politikusoktól is joggal várjuk el, hogy hozzáértésük révén kerüljenek be a politikai életbe. Ezt az esélyt a kvóta elveszi attól a nőtől, aki nem érdemei alapján vált politikai szereplővé, hanem azért, mert nőnek született. A külső, adminisztratív segítség ezáltal a fennálló nemek közötti egyenlőtlenségeket erősíti meg, amennyiben gyengébbnek és támogatásra szorulónak ítéli a nőt. Tehát a kvóta-politika, miközben igazságot kíván szolgáltatni, újabb igazságtalanságokat eredményez. A kvóta mellett szól viszont, hogy a társadalmi közgondolkodásban tudatosítja a nők és a férfiak esélyegyenlőségének szükségességét, felhívja a figyelmet az esélyegyenlőséget tá-

mogató társadalmi és szervezeti kultúra szükségességére, és a nemek közötti hagyományos szerepmegosztás tarthatatlanságára. Világossá teszi, hogy az arányos politikai részvétel a nők állampolgári jogai közé tartozik. Lévai 2009: 18-19

- ¹² Szentmihályi 2008:108
- ¹³ Dahlerup 2006:19-21.
- ¹⁴ Részletes adatok: IDEA. Az IDEA, az Institute for Democracy and Electoral Assistance szervezete több más, a politikai rendszer demokratikus tartalmára vonatkozó adatnyilvántartás és -elemzés mellett a női esélyegyenlőségre vonatkozó információk gyűjtésével is foglalkozik.
- ¹⁵ Dahlerup 2009.
- ¹⁶ Önkéntes pártkvóták Afrika országai-ban: Algéria: 1.FLN (Front de libération nationale) mind a 48 tartományban az első öt jelöltből kettőnek nőnek kell lennie. 2. A HMS (Movement of Society for Peace - Harakat Moudjtamaa As-Silm) célja, hogy minden ötödik jelölt nő legyen, regionális szinten. A kisebb körzetekben pedig három jelöltből legalább egy legyen nő. Botswana: a Botswana Congress Party (BCP) 1999-ben bevezette a 30%-os női kvótát a választási listáin. A párt nem mindig éri el ezt a határt. 1999-ben a BNF (National Front) is bevezette a 30%-os női kvótát, de ez a párt sem mindig éri el ez a számot. Kamerun: 1996-ban az RDPC (Rassemblement démocratique du Peuple Camerounais) bevezette a 25-30%-os női kvótát, az SDF (Front Social Démocrate) pedig a 25%-os női kvótát. Elefántcsontpart: 2001-től az FPI (Front Populaire Ivoirien) 30%-os női kvótával rendelkezik, minden szinten, beleértve a választási listákat is, ezt azonban nem mindig alkalmazzák a gyakorlatban. (FPI pártszabályzata, 14. bekezdés, 2009. jún. 14.) Mali: ADEMA-PASI (Alliance pour la Démocratie au Mali/Parti Africain pour la Solidarité et la Justice) 30%-os női kvótát ír elő. Marokkó: Az USFP (Union Socialiste des Forces Populaires) 20%-os kvótát alkalmaz a pártlistákon. Mozambik: A FRELIMO (Liberation Front of Mozambique) női kvótát alkalmaz a nevezési listákon és erőteljesen támogatja a nők jelenlétét a párt vezetői között. A párt politikája előírja, hogy minden harmadik jelölt(30%)

nő legyen. Niger: Az 1990-es választások során az MNSD (Mouvement National pour la Société de Développement) öt helyet tartott fent nőknek a párt szabályzata alapján, majd 1999-ben a párt egy tíz százalékos női kvótát fogadott el a választási listákon. (párt alapszabály, 93. cikk) Dél-Afrika: Először az ANC (African National Congress) alkalmazott 50%-os női kvótát a helyi választásokon. 2007-ben ez áterjedt a választási listákra is nemzetközi szinten. Tunézia: Az RCD (Rassemblement Constitutionnel Démocratique) a 2004 október 24-i választásokon 38 helyet jelölt ki nők számára a 152-ből (25%) Zimbabwe: A ZANU-PF (Zimbabwe African National Union Patriotic Front) 30 női jelöltet indított a 2005 parlamenti választások alkalmával. A legfrissebb adatok szerint Malawiban, Namíbiában és Etiópiában is alkalmaznak a pártok női kvótát és Sierre Leone-ben legalább öt párt vállalta, hogy a jelöltlisták 30%-a nő, és két párt arra kötelezte magát, hogy ez az arány legyen 50%.Forrás: www.quotaproject.org

- ¹⁷ http://www.quotaproject.org/publications/Quotas_Africa.pdf
- ¹⁸ Ballington 2004.
- ¹⁹ kilenc tagország: Lesotho, Malawi, Mauritius, Mozambik, Dél-Afrika, Szváziföld, Tanzánia, Zambia és Zimbabwe
- ²⁰ Bővebben: <http://www.iss.co.za/uploads/SADCDECLGENDER.PDF>
- ²¹ Foucault
- ²² Biernaczky 2008:23
- ²³ Foucault
- ²⁴ Bővebben: Tarrósy 2007
- ²⁵ Tarrósy 2008: 90-91
- ²⁶ A két elnököt szállító repülőgép lelövése után Ruandában elszabadult a pokol. A katonaság és az Interahamwe milícia elkezdett úttorlaszokat építeni és razziázní. Az elnöki gárda emberei meggyilkolták a mérsékelt hutu Agathe Uwilingiyimana ügyvivő miniszterelnök asszonyt (aki a rádióon keresztül akart nyugalomra felszólítani), hogy az ne vehesse át az ország irányítását. A miniszterelnök asszony mellett agyonlőtték annak férjét, az alkotmánybíróság elnökét, és a kormány 4 miniszterét.
- ²⁷ <http://www.terra.es/personal2/monolith/00women3.htm>